

# VOLKSHUISVESTING ALS INDUSTRIEEL- ARCHEOLOGISCH RELICT?

door Bruno De Meulder, KUL



## Gemeenplaatsen

Industriële archeologie is, volgens menig auteur, de geschiedenis van de industriële tijd, onderzocht aan de hand van haar materiële relictten. Anders gesteld, de materiële cultuur dient als inductieve spiegel om een beeld van de industriële maatschappij te reconstrueren. Dat de industriële archeologie dus niet beperkt blijft tot de bevattelijke archeologie van de fabriek is dus duidelijk.

Industrialisatie hangt feitelijk nauw samen met urbanisatie. Deze vreemdsoortige tandem ligt aan de basis van de moderne conditie, en riskeert het domein van de industriële archeologie, zoals dat van elke geschiedenis, oeverloos te maken.

## Volkshuisvesting

Dit themanummer over volkshuisvesting is een ijdele poging om een relevante geschiedenis te brengen. De keuze van het thema huisvesting is dan ook niet toevallig. De huisvestingsproblematiek is één van de directe raakvlakken die ontstond uit het samenspel van industrialisatie en verstedelijking. Het wonen is met andere woorden niet enkel, inherent een onderdeel van de moderne conditie, het karakteriseert het ten volle; is er de materiële neerslag van. Die specifieke geaardheid laat toe een stuk concrete ge-

schiedenis te brengen, die niet enkel een fragment is, maar tegelijkertijd verhelderend kan zijn voor een algemene ontwikkeling.

Drie tijdsgezichten worden hier onder de loupe genomen:

1°

De aanvang van de industriële omwenteling, waarin het moderne volkshuisvestingsprobleem ontstaat. Uit het wrakhout van utopische concepten en de sociale initiatieven van enkele verlichte ondernemers ontstaan de eerste utilitair-reformistische projecten die een globale oplossing binnen het burgerlijk bestel vooropstellen.

De figuur van Dr. Burggraeve kan hiervoor als exemplarisch doorgaan, zij het ietwat karikaturaal. Het is een aarzelende stap, die geen concrete realisaties tot gevolg heeft, maar een essentiële stap: volkshuisvesting wordt een verzelfstandigde problematiek, even later tot een autonome discipline omgeturnd.

2°

De tweede bijdrage handelt over de mijnwerkersnederzetting van Waterschei waar in een snelle opeenvolging 3 fasen van de Belgische volkshuisvesting de revue passeren: de seriematige woningbouw door industriëlen ter 'huisvesting' van hun arbeiders; de doorbraak van de tuinwijkgedachte na de eerste wereldoorlog, waar het even om wonen in gemeenschap lijkt te gaan, en de fletse

Deze rij lage arbeiderswoningen uit het derde kwart der 19de eeuw, is kenmerkend voor de oudste bebouwing in de Bassijnwijk (Scheldekaai, Hoge Pontstraat)  
(foto G. Deseyn, MIAT)

naoorlogse realisaties van het huisje op een kavel die de weg openden voor het ongebreideld verkavelen van het platteland na de tweede wereldoorlog.

3°

De derde bijdrage tenslotte keert terug naar een plek waar het moderne volkshuisvestingsprobleem ontstond; de chaotische negentiende eeuwse uitbreiding van de stad met zijn warboel van fabrieken, infrastructuren en de massale opeenhoping van kleine vochtige woningen die de speculatie voortbracht. De industriële-archeologische site bij uitstek dus. Het verval van het industriële tijdperk is er heden in elke hoek tastbaar. Deze veelal vergeten of vermeden lokatie biedt vandaag een uitdaging. Na meer dan 15 jaar gepraat over (al dan niet sociale) stadsvernieuwing is duidelijk dat welzijn meer is dan de produktie van een aantal sociale woningen, of er zelfs niets mee te zien heeft, dat sociale huisvesting als autonome discipline eigenlijk geen zin heeft, dat uiteindelijk de 'stad' de enige drager van om het even welk vooruitstrevend maatschappelijk vertoog is. Het stadsontwerp is één van de weinige disciplines waarin een dergelijk vertoog expliciet vorm gegeven wordt. De derde bijdrage brengt dan ook verslag uit over de W.I.G.-wedstrijd voor de Sas- en Basijnwijk (een stukje 19de eeuwse gordel) te Gent. Drie visies op de wijk en op stadsontwerp worden architectuurtheoretisch ontleed.



